

KUR'AN'DA ZİKİRİ GEÇEN RENKLER VE RENKLERLE VERİLEN MESAJLAR*

Beşir ÇELİK**

Öz

Renkler, insan hayatına anlam ve güzellik katan önemli unsurlardandır. Kur'an'a göre renklerin farklı oluşu, Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerinden biridir. Kur'an ayetleri incelendiğinde, yer yer renklerin ve renk ifade eden kelimelerin geçtiği görülür. Bu renkler ve ifadeler, bazen Allah'ın sonsuz kudretine, engin rahmetine ve tabiatta zuhur eden eşsiz sanatına delalet eder. Bazen de renklerle yaşam ve ölüm, iman ve inkâr, umut ve karamsarlık, hidayet ve dalâlet, sevinç ve keder gibi durumlar tasvir edilir. Kur'an'ı Kerim, İlahi kelimeler olduğundan ondaki her kelime ve ifade insan için önemli ve anlamlıdır. Dolayısıyla renklerin Kur'an'da nasıl, ne şekilde ve hangi amaçlarla yer aldıklarını bilmek, Kur'an'a inanan ve onu rehber edinen her insan ve araştırmacı için çok önem arz etmektedir. Bu makalenin amacı, Kur'an'da hangi renklere temas edildiğini araştırmak, zikri geçen renklerin ayetlerde nasıl ve hangi amaçlarla yer aldıklarını incelemek ve en önemlisi, Kur'an'ın renkler vasıtasıyla muhataplarına verdiği mesajlara dikkat çekmektir.

Anahtar Kelimeler:

Tefsir, Kur'an, Renkler, Mesaj, Siyah, Beyaz, Yeşil, Sarı, Kırmızı

* Bu makale, "Kur'an'daki Renkler ve Renk İfade Eden Kelimelerin Tahlili" isimli yüksek lisans tezimizden üretilerek hazırlanmıştır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı, bcelik56@hotmail.com, orcid.org / 0000-0003-4163-4897

Abstract

Colors In The Qur'an And Messages Given By Colors

Colors are an important element that adds meaning and beauty to human life. According to the Qur'an, the different colors are one of the proofs of God's existence and power. When the Qur'anic verses are examined, it is seen that the colors and the words that express the color pass through. These colors and expressions sometimes signify the infinite might of Allah, their great mercy, and the unique art that emerged in nature. Sometimes with colors, life and death, hope and frustration, faith and blasphemy, guidance and dignity, joy and sadness are depicted. Since the Qur'an is the Divine Kalam, every word and expression in it is important and meaningful to man. In the Qur'an, you know how, in what way and for what purpose, you take the guide of the Qur'an and take him as a guide, it is of great importance for him and his research. The purpose of this article is to determine what colors are in contact with the Qur'an to examine how and for what purposes the mentioned colors are included, and most importantly, to draw attention to the messages Quran gives to its counterparts through colors.

Keywords:

Exegesis, Qur'an, Colors, Message Black, White, Green, Yellow, Red

GİRİŞ

Renkler, evrenin ve üzerinde yaşadığımız yer kürenin en ayrılmaz elementlerinden birisidir. Hayatımıza anlam katan, iç ve dış dünyamızı canlandıran renkler olmasaydı, insanların bugün yaşamakta oldukları kültür ve medeniyet ortamını yakalamaları zor olurdu. Renkler, hem insanların çevreyi tanımaları hem de diğer canlıların yaşamlarını sürdürmeleri için önemli unsurlardır.

Allah, doğadaki her şeyi yerli yerinde, bir düzen ve ahenk içinde yaratmıştır. Üstelik her şeyi insanın hizmetine ve istifadesine sunmuştur. Mavimsi gökyüzü, rengârenk çiçekler, yemyeşil ağaçlar ve otlar, geceleyin karanlık içindeki dünyamızı aydınlatan ay ve yıldızlar ve daha pek çok varlık ve güzellik, Allah'ın varlığının ve sanatının yansımalarıdır. Sinek ve böceklerden kuşlara, bitkilerden ağaçlara, sudaki balıklara kadar, tüm canlılarda mükemmel bir sanat sergilenmiştir. Şüphesiz bu sanat, tüm varlıkların yaratıcısı olan Allah'ın Tekvin ve Musavvir sıfatlarının eseridir.

Kur'an ayetleri incelediğimizde, yer yer renklerin ve renk çağrıştıran ifadelerin geçtiğini görürüz. Kur'an'da yer alan bu renkler ve ifadeler, bazen Allah'ın sonsuz kudretine, engin rahmetine ve tabiatta zuhur eden eşsiz sanatına delalet ederler. Bazen de renklerle hayat ve ölüm, iman ve inkar, umut ve karamsarlık, mutluluk ve üzüntü gibi durumlar ifade edilir.

Renklerin mahiyeti ve önemi vurgulandıktan sonra Kur'an'da yer alan belli başlı renkler ve renklerle anlam yakınlığı olan bazı ifadeler üzerinde durmak istiyoruz.

1. RENGİN TANIMI VE RENKLERİN OLUŞUMU

Kaynaklarda renk için, bir şeyi diğerinden ayıran özellik¹, cisimlerin yaydığı veya yansıttığı ışığın gözle algılanmasına ilişkin ton, parlaklık ve doymuşluk², ışığın görme organlarımızda meydana getirdiği intiba³ şeklinde tarifler yapılır. Tanımlarda renk için; ışığın varlığı, rengin göz tarafından algılanması ve ayırt edici özelliğe sahip olması gibi unsur ve özellikler öne çıkarılmıştır. Dolayısıyla renklerin oluşumu ve insan tarafından algılanması kısaca ışığın varlığına, ışığın cisimler tarafından yansıtılmasına ve göz vasıtasıyla beyne iletilmesine bağlı olarak gerçekleşir.

2. RENKLERİN ÖNEMİ VE HAYATA ETKİSİ

İnsan hayatının ayrılmaz bir parçasını oluşturan renkler, doğadaki ihtişamı en güzel şekilde yansıtan, varlıkları algılamamıza ve birbirlerinden ayırt etmemize yarayan olgulardır. Renkler vasıtasıyla, Yaratıcının yüce kudretini ve eşsiz sanatını, evrendeki estetiği ve güzelliği idrak ediyor ve görüyoruz. Güneşin sarılığı, şafağın kıvrılığı, denizin maviliği, karın beyazlığı, bitkilerin yeşilliği, gündüzün aydınlığı (beyazlığı), gecenin karanlığı (siyahlığı) yıldızların parlaklığı bu güzelliklerden bazılarıdır. Yılın dört mevsimi de farklı renk manzaralarıyla karşımıza çıkmaktadır. Toplumda teknik, estetik, dinî, psikolojik ve sosyolojik pek çok yönden değer ifade eden renkler,

¹ İbn Manzûr, *Lisanul Arab*, lvn mad. (Beyrut, Daru's Sadr, 1968, XIII), 393.

² *Ana Britannica*, Genel Kültür Ans. Hürriyet, Ana Yay. İstanbul, 1999, XXVI), 206.

³ *Yeni Türk Ansiklopedisi*, (İstanbul: Ötügen Neşriyat. 1985, VIII, 3218); Büyük Ansiklopedi. (İstanbul: Milliyet, 1991, III), 782.

günümüzde ulaşım, trafik, eğitim, sağlık ve spor gibi pek çok alanda, hayatı önemi haiz unsurlardandır.

İnsan hayatının ayrılmaz bir unsuru olan renklerin ifade ettikleri anlamlar, kişiden kişiye değişebilmekte, onlarda farklı duygular meydana getirmektedir. Bakış açılarının oluşmasında ırk, iklim şartları, coğrafya, hayat tarzları, siyaset, ekonomik şartlar, düşünce ve inanç gibi pek çok faktörün etkisi vardır. Meselâ, batı dünyasında siyah yas, beyaz ise masumiyet rengi iken Afrika'da yaşayan insanlar için siyah iyilik, beyaz kötülük anlamını taşımaktadır.⁴

Renklerin insan yaşamında ve insan psikolojisi üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olabilmektedir. Örneğin, kırmızı, insan üzerinde geniş bir etki alanına sahip en dikkat çeken renklere aittir. Genellikle sıcak, ateş, kan, aşk, samimiyet, güç ve heyecan simgeleyen bir renk olarak bilinir. Tansiyonu yükseltir, kan akışını hızlandırır. Cahiliyye şiirinde, gençlik dinamizmini ifade ederdi.⁵ Beyaz renk, saflığın temizliğin iyilik ve güzelliğin rengi olarak bilinir. Klasik Arapçada hayatı simgelemektedir. Su ve buğdaya (ekmeğe) “iki beyaz (ebyazeyn)” denmiştir.⁶ Ölümü ve hüznü çağrıştırdığından siyah, genellikle matem rengi olarak bilinir. Duygusallığı ve hüznü simgeler. Yeşil renk, doğa ve bahar rengidir. İç açıcı bir etkisi olduğundan ve insan ruhunu yatıştırdığından dolayı yeşil renk, hayatın canlılığın, huzur ve sükunetin rengi olarak bilinir⁷. Sarı, ışığın, sevincin, üretim ve verimliliğin rengi, geçiciliğin ve dikkat çekiciliğin sembolüdür.

Kur'an-ı Kerim, renklerin varlığını ve hakikatini, Allah'ın varlığının birliğinin bir delili olarak ele alır. Bu durum ayetlerde şöyle ifade edilir:

“Gökleri ve yeri halk etmesi, dillerinizin ve renklerinizin farklı oluşu da, onun varlığının delillerindedir...”⁸ “Yeryüzünde farklı renk ve şekillerde yarattığı şeyleri de sizin için o yaratmıştır. Öğüt alan kimseler için bunda ibret vardır.”⁹

4 Sennur Sezer, *Renklerin ve Simgelerin Gücü*, (İstanbul: Evrensel Kültür, 1999) ,87,30.

5 İbrahim Muhammed Ali, *el-Lev'n Fiş-Şiril-Arabi Kable'l İslâm*, (Trablus: 2001), 60, 68.

6 İbn Manzûr, *b-y-d md, Lisanü'l Arab*, (Beyrut: Daru'l Kutübi'l İlmiyye, VII, 1971), s.137.

7 Sadık Kılıç, *Kur'an Sembolizmi*, (Ankara: Kılıç Kitabevi Yayınları, 1991), 110.

8 Er-Rum, 30/22.

9 En-Nahl, 16/13.

Kur'an-ı Kerim'de, bunlara benzer daha bir çok ayette,¹⁰ Allah'ın insan için yarattığı ve onun istifadesine sunduğu nimetlere vurgu yapılmakta, evrendeki nizam ve intizama ve güzelliklere dikkat çekilmektedir. Yeryüzündeki ve gökyüzündeki her renk, şekil ve ayrıntı, insanı tefekküre sevk eder, Yüce Yaratıcıyı hatırlatır ve insanın tabiata ibret nazarıyla bakmasına yol açar. Düşünen insan gördüğü bir tablonun bir ressamı olduğunu ilk baktığında nasıl anlıyorsa, çevresindeki renkli ve estetik ortamın da bir yaratıcısı olduğunu da hemen anlayacaktır. Zira kâinattaki eşsiz sanata bakıldığında her doğa kaleminde ilahi kudretin izi görülmekte, evrendeki nizam ve intizam müşahade edilmektedir. Martin Lings¹¹, "Renkler, yaşadığımız dünyada bize *gizli hazine* servetine tanıklık etmek üzere verilmişlerdir."¹² der.

Görülüyor ki, eşyayı birbirinden ayıran, ışığın ve aydınlık dünyamızın vazgeçilmez unsurları olan renkler, sosyolojik, psikolojik ve dinî hayatımızın önemli bir yanını teşkil etmekte ve insan hayatına güzellik ve anlam katmaktadır.

3. KUR'AN'DA RENK KAVRAMI

Zengin içeriği ve belagatiyle Kur'an-ı Kerim, ilim ve irfan peşinde koşan, aydınlanmak ve hayatı anlamlandırmak isteyen herkes için temel kaynaktır. Çünkü o, Allah'ın insanlara indirdiği son kitabıdır. İnsan yaşamında çok önemli bir etkiye sahip olan renkler, Kur'an ayetlerinde kimi zaman Allah'ın sonsuz kudretine, engin rahmetine ve tabiatta zuhur eden eşsiz sanatına delalet ederler. Bazen de renklerle, sevinç ve hüznün gibi soyut durumlar ifade edilir.

Kur'an'da renkler, daima bir nitelik ve mahiyet olarak yer alırlar. Onlarla nitelenen varlık, birçok nesne yanında daha dikkat çekecek biçimde

¹⁰ Bkz. el-Bakara, 2/29; el-En'am, 6/102; Yunus, 10/ 5, İbrahim, 14/32; en-Nahl, 16/5.81; el-İsra, 17/70; en-Neml, 27/60; er-Rûm, 30/21; Lokman, 31/10; Yasin, 36/71; el-Fatır, 35/3; ez-Zümer, 39/6; ez-Zuhuruf, 43/12, et-Teğabun, 64/ 3; el-Mülk, 67/ 3, el- İnfıtar, 82/7; el-Çaşıye, 88/17-20.

¹¹ İngiliz asıllı Müslüman bir yazar olan Lings, 1909'da İngiltere'nin Lancashire kentinde doğdu. Protestan bir ailede yetişti. 1938'de Kuzey Afrika'lı müslümanlar vasıtasıyla Şazeli şeyhi olan İsa Nureddin'e intisap ederek Müslüman oldu ve Ebübekir Siraceddin adını aldı. (*Siraceddin, Ebubekir* md. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), XXXVII, 260-262).

¹² Martin Lings, *Simge ve Kökenörnek*, Çeviren: Süleyman Saha, (Ankara: Hece Yay.,2003), 50.

insandır. İnsanla nihai kaderi arasında doğrudan bir anlam çakışması söz konusudur. Mesela, mutlu ve akıbeti iyi olan insanlar için, gülyüzlü, ağarmış ve beyazlanmış yüzler; kötü ve bedbaht olanlar için kararmış yüzler gibi ifadeler ve motifler kullanılır.¹³

Kur'an'da, bazen *siyah*, *beyaz*, *yeşil* ve *sarı* gibi doğrudan temel renklerin, bazen de *gece-gündüz*, *aydınlık-karanlık* gibi dolaylı olarak renk çağrıştıran ifadelerin kullanıldığını görürüz.

Renk (لون) kelimesi, Kur'an'da dokuz yerde geçmekte¹⁴ ve genellikle *ihtilaf* (اختلاف) ve *muhtelif* (مختلف) kelimeleriyle beraber kullanılmaktadır. Bu ayetlerde renkler, Allah'ın sonsuz kudretine delalet etme ve insanın kevnî hakikatleri idrak etme amacına yöneliktir.

Kur'an'da beyaz, siyah, yeşil, sarı, kırmızı ve mavi olmak üzere altı temel renk geçmektedir. Yani, Kur'an'da bütün renkler değil, sadece bu temel renkler yer almış ve onlara dikkat çekilmiştir. Kur'an'da bu temel renkler dışında renk anlamına yakın/أحوى), *Ahva*/صَبغ), (*Sibğ* ((dühme/دهمة), (Nur/النور) ve (Zalâm/الظلام) gibi bazı farklı kelime ve ifadeleri de görmekteyiz. Özellikle النور ve الظلام Kur'an'da yer yer geçen kavramlardandır. Bu kavramlarla, iyilik-kötülük, iman-küfür, hakk-batıl gibi konulara vurgu yapılır. Nur daha çok imanla ilgili, zulmet ise zulüm ve küfürle ilgili birer kavram olarak zikredilir.

3.1. Renk Anlamındaki Kelimelerin Yer Aldığı Ayetler

Kur'an'da renk anlamında iki kelimenin geçtiği görülmektedir. Bunlar, *Sibğ*/صَبغ ve *Levn* / لون kelimeleridir.

3.1.1. Sibğ Kelimesi

Sibğ (صَبغ) kelimesi, kendisiyle boyanılan ve yemeğe ve elbiseye renk veren madde demektir.¹⁵ Çoğulu, *أصبغة* ve *أصباغ* tir. *Sibğ*, Araplarda değiş-

¹³ Kılıç, *Kur'an Sembolizmi*, 29.

¹⁴ Bkz. el-Bakara 69; en- Nahl 13, 69 ; Fatır, 27, 28; ez-Zümer 21.

¹⁵ Ebu Bekr er-Razî, *Muhtaru's-Sıhâb*, (Beyrut: Mektebet-u Lubnan Naşirun, 1995), sbğ md, 149.

tirilme, halden hale, renkten renge girme anlamındadır.¹⁶ Boya anlamındaki sıbğa kelimesi, Kuran-ı Kerim'de iki ayette geçer. Bunlardan birincisi Bakara 138. ayetinde geçen ve Allah lafzıyla beraber kullanılan *الله صبغة* / *Allah'ın boyası* ifadesi, diğeri de Müminûn Sûresi'nin 20. ayetinde geçen *صبغ* kelimesidir.

Birinci âyetin metni ve meâli şöyledir:

*“Allah'ın boyasıyla boyandık. O'ndan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na ibadet edenleriz.(deyin)”*¹⁷

Ayetteki *“صبغة الله -Allah'ın boyası”* ifadesindeki *Sıbğ*, “bir şeyi herhangi bir renge boyamak” anlamındaki *Sabğ* kökündendir. Bundan maksat dindir. Bu tamlamada mecaz yoluyla dine *boya* adı verilmiştir. Çünkü boyanın rengi libasta görüldüğü gibi, dinin izi / alâmeti de mü'minde görülür.¹⁸

Elmalılı'ya göre bu ifâde ile insana şu mesaj verilmiştir: “Deyin ki, biz Allah boyası olan ve fitrattan gelen iman ile inandık, sun'î/yapay olan boyaya aldırış etmeyiz. Tabiatı ve tüm kâinatta O'nun boyasından daha güzel boya var mıdır? Otlardan ağaçlara ve bütün çiçeklere, özellikle insanların yüzüne ve göz renklerine bakınız, onlardaki fitri boya ile insanların sonradan sürdükleri yapay boyalar arasında değer ve güzellik bakımından ne kadar fark olduğunu görürsünüz.”¹⁹ Muhammed Abduh'a göre, *Sıbgatullah* ifadesi, “Hz. İbrahim'in dininin özünde bulunan ve yaratılıştan gelen boya ile boyanmak, demektir. Bu boya ile Allah Nebilerini, Peygamberlerini ve mü'min kullarını boyamıştır. Bu boya araya bir vasıta girmeksizin, bir sanatkârın müdahalesi olmaksızın Allah tarafından verilmiştir.”²⁰

Kıyası, *“Sıbgatullah* ifadesi Allah'ın verdiği rengi, vurduğu boyayı ve doğuştan gelen inancı, fitratı ve tevhidi yansıtmaktadır. Sözcüğün Kur'an'da *sıbgatullah* şeklinde Allah ismiyle beraber kullanılmış olması anlamlı olup gerçek anlamda renk vericinin Yüce Allah olduğunu net olarak ortaya koymaktadır.

¹⁶ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, sbğ md.

¹⁷ el-Bakara, 2/138.

¹⁸ Ebu'l Hayyân, *Babru'l Muhit*, I, 583; Ebussud, *İrşadu'l Akli's-Selim*, I, 270; Es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsir*, 766.

¹⁹ Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, (İstanbul: Eser Neşriyat, 1979,), I, 516.

²⁰ Muhammed Abduh, *Tefsir'ül Menar* (Kahire: Dâr'ul Menar, 1947) I, 486

Sıbg kelimesinin geçtiği Müminûn Suresinin 20. âyetinin metni ve meâli ise şöyledir:

للاكلين وصيغ بالدهن تثبت سيناء طور من تخرج وشجرة / “Yine (o yağmurla) Tûr-i Sina’da yetişen bir ağaç (zeytin ağacını) meydana getirdik ki, bu hem yağ hem de yiyenler için katık.”

Her ne kadar ayette geçen *sıbg* ifadesi doğrudan renk anlamını yanıtsımsa da dolaylı yünden ve köken itibarıyla “renk-boya” manasını ifâde etmektedir. Müfessir Ali es-Sabuni, âyetle ilgili şunları kaydeder: “Bu ağaç, birçok faydaları olan zeytinyağı verir. Yemek yiyenler için de katık verir. İçine ekmek bandırıldığında ona renk verdiği için *Sıbg* denilmiştir.”²¹

3.1.2. *Levn Kelimesi*

Renk sözcüğünün karşılığı olarak Kur’an’da *levn* / لون kelimesi kullanılmıştır. Çoğulu *elvan* / الوان dır. *Levn* kelimesi, Kur’an’da yedi ayette, toplam dokuz kere geçmektedir. Bu ayetlere baktığımızda Bakara, 69. ayette, tekil haliyle iki kere geçen renk kelimesi, gerçek anlamda renk belirtme amacıyla kullanılmıştır.²² Diğer ayetlerde kelime çoğul halde olup *ihtilaf* / اختلاف ve muhtelif / مختلف kelimeleriyle beraber kullanılmıştır. Bununla varlıklardaki farklılığa, doğadaki estetik ve çeşitliliğe dikkat çekilmiştir.

Levn kelimesinin çoğulu olan “*elvan*” kelimesinin geçtiği âyetler şunlardır:

a. en-Nahl, 13. âyet²³: Bu ayette Allah, doğadaki süs ve güzelliğe, sainsal yönüne dikkatimizi çekerek, tefekkür etmemizi ve öğüt almamızı istemektedir.

b. en-Nahl, 16/69. âyet²⁴: Âyet, bal arısından ve onun şifa verici balın-

²¹ Es-Sabûnî, Muhammed Ali, *Safvetü’l-Tefâsir*, IV, 167.

²² Birincisinde zikri geçen ineğin rengi sorulmakta, ikincisinde ise, bu rengin iç açıcı etkisinden söz edilmektedir. Ayette İsrailoğulları’nın Hz. Musa’ya söz konusu ineğin rengi ile ilgili sorulan soru ve verilen cevap yer almaktadır.

²³ ... الوانه مختلفا الارض في لكم زرا وما... / “Yeryüzünde sizler için farklı renk ve şekillerde yarattığı şeyleri de (istifadenize sundu.) Öğüt alanlar için gerçek bir ibret vardır.”

²⁴ ... الوانه مختلف شراب بطونها من يخرج ذللا ريك سيل فاسلكي الثمرات كل من كلي ثم... / Sonra her çeşit üründen ye ve Rabbinin gösterdiği (yaylım) yollarından yürü. Karınlarından insana şifa olan farklı renklerde şerbet (bal) çıkar...

dan söz eder. Ayette “*muhtelif renkler*” ifadesi, balın bir özelliği olarak yer almıştır.

c. er-Rum, 22. âyet²⁵: Bu âyette renkler, dil ve renklerdeki farklılık ve çeşitlilik, Allah’ın varlığının delillerinden biri olarak zikredilmiştir. Allah’ın kudretinin delillerine temas edilirken göklerin ve yerin insana ait özelliklerle beraber zikredilmesi ve ayetin sonunda “*alimler için ayetler vardır*” denilmesi, evrenin yaratılmasının insanla anlam ifade ettiğini, kişinin bunları bilmesiyle değerli olduğunu gösterir. İnsanların renklerinin ve dillerinin farklı oluşu, objektif olarak gözlemlenebilen bir olgudur. Bundan ders alınması bilme (ilim) şartına bağlanmıştır.²⁶

d. el-Fatır, 27 ve 28. âyetler²⁷: Bu iki ayet, renk kavramının ve renklerin en yoğun geçtiği ayetlerdir. Ayetlerde, renk ve tür faktörüne ağırlık verilmiştir. Özellikle Fâtır 27. âyeti, âdetâ renklerden bir demet sunmaktadır. Çeşitli renkler- *مُخْتَلِفًا أَلْوَانَهَا* ifadesinden ayrı olarak beyaz, kırmızı ve siyah renkleri zikredilmiştir. “*çeşitli renkler-مُخْتَلِفًا أَلْوَانَهَا*” ifadesiyle meyveler nitelendirilmiştir. Fatır 28. âyette “*çeşitli renkler /مُخْتَلِفًا أَلْوَانَهُ*” ifadesiyle insanlar, canlılar ve hayvanlar nitelendirilmiştir. Ayetlerde dikkatlerimiz, bir yandan tabiattaki ihtişama öte yandan bu muhteşem manzarayı meydana getiren Yaratıcının varlığına ve yüce kudretine çekilmektedir.

Ez-Zümer, 21. âyet²⁸: Bu âyette de Allah’ın kudret ve azametinin delillerinden biri olan renk sanatına dikkat çekilmiş, İlâhî irade ve kudretin kainat üzerindeki mutlak hükümlerinin altı çizilmiştir.

3.2. Kur’an’da Zikri Geçen Renkler

Kur’an-i Kerim’de, beyaz, siyah, yeşil, sarı, mavi ve kırmızı olmak üzere

25 O'nun (varlığının) kanıtlarından biri de, göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olmasıdır...

26 Kur’an Yolu, IV, 281–283.

27 Ayetler ve mealleri şöyledir: من أنزل الله ان تر الم: مختلف والانعام والدواب الناس ومن الوانها مختلفا ثمرات به فاخرجنا ماء السماء من انزل الله ان تر الم: سود وغرائب الوانها مختلف وحمر بيض جدد الجبال ومن.....الوانه

”Allah’ın gökten su(yağmur) indirdiğini görmüyor musun? Onunla farklı renklerde ürünler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı ve siyah yollar da (var ettik)...”

28 “ألم تر أن الله أنزل من السماء ماء فسلكه ينابيع في الأرض ثم يخرج به زرعا مختلفا ألوانه...” Allah’ın gökten bir su indirip onu yeryüzündeki kaynaklara yerleştiren sonra onunla çeşit çeşit renklerde ekinler çıkaran olduğunu görmez misin?

altı temel renk geçmektedir. Kur'an'daki renkler genellikle asıl renkler olup bu renklerin karışımı olan ara renkler yer almamıştır. Kur'an'da geçen bu renkler üzerinde durmak istiyoruz.

3.2.1. Beyaz ve Siyah Renkler: Kur'an'da *Beyaz* ve *Siyah* en çok geçen renklerdir. Bazen tek bazen de birbirinin karşıtı olarak zikredilmişlerdir²⁹. Kur'an'da siyah ve beyaz renklerin kutupsal zıtlık biçiminde bir araya getirilmiş olması, insanın çok ince ve hassas konuları algılama kaidesine son derece uygundur. Bu da mantıki ve olgusal durumları izah edebilmenin en güzel yollarındandır.³⁰

Kur'an-ı Kerim'de beyaz renk, *بَيْضَاءُ أَيْضُ* ve *بَيْضٌ* kelimeleriyle ifade edilir. Beyaz kelimesi türevleriyle beraber toplam on iki ayette geçmektedir. Kelimenin geçtiği ayetlerde beyaz renk; el, ip, kadeh, yollar, huriler ve gözler kelimeleriyle birlikte kullanılmıştır. Ama en çok insan ve insan azalarının vasfı olarak gelmiştir. Beyaz ifadesiyle beş yerde *el*, iki yerde *yüz*, bir yerde de *göz* nitelendirilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de siyah renk, *سود*, *اسود* ve *مسود* kelimeleriyle ifade edilir. Altı ayette toplam yedi kere geçmektedir. Bunların ikisinde, kelimeyle bildiğimiz siyah renk kastedilmiştir. Bu iki âyet, yukarıda zikri geçen Bakara Sûresinin 187. âyeti ile Fâtır Suresinin 27. âyetidir. Diğer beş ayette siyah renk, inkârcıların ve münafıkların yüzlerindeki perişanlığı ve aşırı hüznü belirtmek için kullanılmıştır.³¹

Âyetlerde küfrü, şerri, öfkeyi, matemî ve hüznü temsil eden siyah, inkârcıları tavsif eden bir renk olarak geçmektedir. Nasıl ki karanlık, görünen

²⁹ Örneğin, Bakara 187.ayette geçen ve birbirinin karşıtı olarak geçen beyaz ve siyah renkler, iplik benzetmesiyle, tabiatta meydana gelen iki vakaya isim olarak verilmiş, ayrıca Ramazanda imsak vaktinin tayiniyle alakalı olarak fıkhi yorum ve farklı görüşlerin belirlenmesine kaynaklık etmiştir.

Yine Ali İmran 3/106.-107. Âyetlerde beyaz renk ile siyah renk aynı anda geçmektedir. Âyetlerde mümin ile kâfirin âhiret hayatındaki durumları ikili bir anlatım içinde sunulmaktadır. Âyetlerde kıyamet gününde bazı yüzlerin bembeyaz olacağını bazı yüzlerin de karacacağını, yani bazı insanların sevineceği ve bazılarının da derin bir hüznü yaşayacağı mecazi ifadelerle anlatılmaktadır. Görüldüğü gibi bu iki renk uhrevî bir çerçevede ele alındığından insana muhtemel iki kaderinden birisini göstermektedir.

³⁰ Kılıç, *Kur'an Sembolizmi*, 56.

³¹ Bkz. Âl-i İmran 3/106, Zümer 39/60, Nahl 16/58, Zuhuruf 43/17.

bütün nesnelere örtüyorsa, kafirler de, hakikati görmemezlikten gelerek İslami gerçekleri örtmektedirler.³²

3.2.2. Yeşil Renk: Günlük hayatımızda, renkler içinde belki de en çok müşahade ettiğimiz renk yeşildir. Doğanın ve baharın ve ismiyle müsemma yeşilliğin rengidir. Yeryüzünün büyük bir bölümünü kaplayan ormanlar, ekili alanlar, otlaklar, bağ ve bahçeler, hep yeşil renkle karşımıza çıkmaktadır.

Yeşil renk, Kur'an'da, türevleriyle beraber sekiz yerde geçer ve *خضر*, *احضر*, *خضر* ve *مخضر* kelimeleriyle ifade edilir. Ayetlerde yeşil renk, Allah'ın rahmet, kudret ve tekvin sıfatlarına dikkat çekmek amacıyla doğadaki canlılığın, ihtişam ve güzelliğin rengi olarak geçmektedir. *Hudr*/*خضر* kelimesi, Kur'an'da genellikle cennet ehlinin buldukları ortamı ve giysilerinin güzelliklerini belirtmek için kullanılır. Yusuf Suresindeki iki ayette yeşil, kurunun karşısı olarak kullanılmıştır. Bir bakıma yeşil hayatı, canlılığı ve bereketi, kuruluk ise ölümü ve verimsizliği tasvir ve temsil etmektedir. En'am 6/99 ayette de yeşil, canlılık-hayatıyet manasında kullanılmıştır:

O (Allah) ki "O (Allah) ki / خضرا منه فاحرجنا شي كل نبات فاحرجنا به ماء السماء من انزل الذي وهو gökten su indirendir. Onunla her çeşit bitkiyi çıkarıp ondan yeşillik çıkarırız..." Ayetin devamında, indirilen yağmur neticesinde ortaya çıkan doğadaki harika tabloya, yeşil rengin hakim olduğu doğadaki ihtişam ve çeşitliliğe dikkat çekilmektedir. Bu muhteşem ve estetik oluşumun, bir tesadüf olmayıp Yüce bir Kudretin iradesi neticesinde meydana geldiğine ve insanlar için bunda ibretler olduğuna vurgu yapılmıştır.³³

3.2.3. Sarı Renk: Ayetlerde sarı renk, *صفراء*, *صفر*, ve *مصفر* şeklinde toplam beş ayette geçmektedir. Bunların bir tanesinde sarı, insana keyif veren iç açıcı bir renk olarak geçer.³⁴ Bir tanesinde de, cehennem dehşetli hali tavsif edilir.³⁵ Diğer ayetlerde ise hastalık, ölüm, canlılığın sona ermesi gibi negatif delaletlere sahip ve dünya hayatının durumunu sembolize eden

³² Abdülmecit Okçu, *Kur'an'da Renkler*, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi. Sayı: 28, Erzurum, (2007), 37.

³³ Kur'an Yolu, II, 352-353.

³⁴ Bkz. el- Bakara, 2/69.

³⁵ Bkz. el-Murselat, 77/33.

bir renk olarak yer almıştır.³⁶ Buna Hadid Suresinin 20. ayetini örnek verebiliriz:

ثم نباته الكفار اعجب غيث كمثل مصفرا فتراه بهيج.../...*Tıpkı bir yağmur gibi, bitirdiği otlar çiftçilerin hoşuna gider. Derken kurumaya yüz tutar ve onu sarı olduğunu görürsün..*

Ayeti bir bütün olarak ele aldığımızda, hayatın sona ermesi ve lezzetlerin yok oluşu ile ilgili temsili bir anlatım var. Dünya hayatı bir ekinin gelişim sürecinde ortaya çıkan duruma ve ekinin geçirdiği safhalara benzetilmiştir. Ekinin geçirdiği safhalar, yeşillik hüküm sürdüğü göz alıcı dönem, ekinin kurumaya başladığı safha, ekinin sararıp solduğu safha, ekinin çerçöp haline geldiği safha olmak üzere dört safhadan oluşmaktadır. Ekinin sarardığı dönem olan فَتْرَاهُ مُصْفَرًّا ifadesi kemalden sonraki düşüş sürecinin başlangıcına işaret etmektedir. Dolayısıyla buradaki *sararmışlık* (*musfarr*) tabiri, kemalden sonraki zevali, yeşillikten sonraki kuruluşu, çocukluk ve gençlikten sonraki yaşlılık ve bitkinliği temsil etmektedir.

3.2.4. Kırmızı Renk: Kırmızı renk, bilinen lafzıyla Kur'an'da sadece bir yerde geçtiği görülür. O da daha önce üzerinde durduğumuz Fatır 35/27. ayetinde geçen mastar kipindeki (حُمْرٌ) kelimesidir. Âyetteki حمر (kırmızılık), tabiattaki renkliliğe ve çeşitliliğe işaret, Allah'ın kudret ve azametine delalet eder. Söz konusu ayette, kırmızıdan hemen sonra “*muhtelif renkler*” ifadesinin gelmiş olması, kırmızının diğer renklerin aslı/temeli; kırmızının beyazdan sonra gelmesi ise, beyazın bütün renklerin kaynağı olduğu şeklinde yorumlanmıştır.³⁷

3.2.5. Mavi Renk: Kur'an'ı Kerim'e baktığımızda mavi rengin bir yerde geçtiğini görüyoruz. O da Tâhâ Sûresinde geçen şu 102. âyettir: ينفخ يوم زرقا يومئذ المحرمين ونحشر الصور في / “*O gün Sûr'a üflenir. Günahkarları gözleri gömgök bir halde haşrederiz.*” Bu ayetteki زرقا, mavi anlamındadır. “*Gözleri gömgök halde*” anlamındaki bu ifade, günahkâr olanların mahşerdeki hallerini, yüzlerindeki üzüntü ve korkuyu, içinde buldukları perişan durumu ve ruhi bir bunalımı yansıtmaktadır. Bilindiği üzere kanın rengi kırmızıdır.

³⁶ Bkz. er-Rum 30/51, ez-Zümer 39/21, el-Hadid 57/20.

³⁷ Kılıç, *Kur'an Sembolizmi*, 108.

Vücuttaki oksijenin yok olması sonucu kan mavimsi bir hal alır. Bu da haşırdeki korkunç durumu en iyi şekilde tasvir eder. Burada kimi müfessirler, günahkarların gözlerinin mahşer günü şiddetli susuzluktan dolayı mavim-tırak bir hal alacağına dair bir işaret olduğunu ifade etmişlerdir. Bir kısım müfessirler de, İsrâ Suresinin 97. ayetinden yola çıkarak, bunların mahşer günü kör olarak mahşere sevk edileceklerini söylemişlerdir.³⁸

3.3. Kur'an'da Renk İfade Eden Başka Kelime ve Tabirler

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan zikredilen ve bildiğimiz renk kelimelerinden ayrı olarak, renk ifade eden veya renk çağrıştıran diğer bazı kelime ve ifadeleri de görmekteyiz. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

3.3.1. Cennetin Vasfı Olarak Yeşil: Yeşilin karşılığı olarak kullanılan **أَخْضَرَ** kelimesinden farklı olarak Kur'an'da geçen bir başka kelime **دَهْمَةٌ** sözcüğüdür. Bu kelime, siyah anlamını ifade etse de Kur'andaki anlamı çoğu müfessirlere göre cennetin vasfı olarak “koyu yeşil” demektir. Bu ifade, Rahman Suresi'nde geçen **مُدْهَامَتَانِ** ayetidir. Burada **مُدْهَامَتَانِ**, 62. ayette geçen “**جنتان** - iki cennet” in vasfı olarak gelmiştir. Siyah anlamına gelen **دَهْمَةٌ** kelimesinden türemiştir. Burada ise koyu yeşil anlamındadır. Çünkü yeşillik koyulaştıkça siyaha çalar. Bu da fazla su almaktan ileri gelir.³⁹ Koyu yeşil olarak vasfedilen iki cennetle ilgili tefsirlerde farklı rivayetler vardır.⁴⁰

3.3.2. Siyah Anlamındaki “Abva” Kelimesi: Alâ Suresinin 5. âyetinde geçen **أَحْوَى** kelimesi siyah rengi ifade eden bir kelime olarak göze çarpmaktadır. **أَحْوَى**, **أَحْوَى** kelimesinden türemiş olup yeşile çalan siyah veya siyaha çalan kırmızı⁴¹ demektir. Kurumuş simsiyah ifadesi, insana bu dünya hayatı-

³⁸ Taberi, *Camîu'l Beyan*, XVI, 161; ez-Zeccac, *Meânî'l Kur'an*, Beyrut, 1988, III, 376; İbn Ebi Hatim, *Tefsîr'ü İbn Ebi Hatim*, Mekke-Riyad, 1997, VII, 2434; Zemahşeri, *el-Keşşaf*, Riyad, 1998, IV,109 ; er-Razî, *Mefâtihu'l-Gayb*, Darü'l Fikr, Beyrut, 1981, XXII,114-115; Kurtubi, *el-Camiu li-Abkâmî'l Kur'an*, Beyrut, 2006, XIV, 135; es-Suyuti, *Durru'l Mansur*, Hecer, Kahire, 2003, X, 238; Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, Beyrut, tsz, XVI,260-61; Kur'an Yolu, III, 552-554.

³⁹ Alûsî, *Rûhu'l Meânî*, XXVII, 121; Es-Sabuni, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 281.

⁴⁰ Bkz. Es-Sabuni, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 278.

⁴¹ Luvis Ma'lûf, *El-Müncid*, (Beyrut: 1986); 161.

nın geçici güzelliğinden onun bir an gelip hayatiyetini ve neşesini yitirerek kupkuru ve simsiyah kesilmiş bir çerçöp olacağından bahsetmektedir.⁴²

3.3.3. Kırmızının Gül İle İfadesi: Rahman Suresinin 37. ayetinde geçen **كَالِدَّهَانِ وَرَدَّةٌ كَالِدَّهَانِ** benzetmesi, kırmızı renk ifade eden bir tabirdir. Said b. Cübeyr ve Katade'ye göre, **رَدَّةٌ كَالِدَّهَانِ** “gök, kırmızı renkli olduğu zaman” anlamındadır. İbn Abbas'a göre **كَالِدَّهَانِ وَرَدَّةٌ كَالِدَّهَانِ** göğün yarılp ateşin aşırı sıcağından kıpkırmızı bir gül veya kırmızı bir deri gibi olması demektir. Bu durum, o büyük günün zorluğundan ve dehşetinden dolayı meydana gelecektir.⁴³ Semanın güle benzetilmesi, gökyüzünün kırmızı bir renge dönüşmesi olarak anlaşılmıştır.

3.3.4. Dağlara-Renkli Yün Benzetmesi: Bu benzetme, Mearic 9 ve Karia 5. âyette yer alan “**وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ** / *Dağlar da renkli yüne dönüşür*” ifadesidir. Âyetteki **عِهْن** kelimesini müfessirler, renkli (boyanmış) yün şeklinde ifade etmişlerdir.⁴⁴ Allah, burada, insanların durumu ile dağların durumunu birlikte zikrederek korkunç sesin / kâria'nın, dağlara tesir etmesinin, onları savrulmuş renkli yünler haline getireceğine göre, bunu duyan ve yaşayan insan halinin nasıl olacağına dikkat çekmiştir.⁴⁵

3.3.5. İhtiyarlık Sembolü Olarak Saçların Ağarması: Kur'an'da iki âyette geçen *şeyb* ve *şiyb* kelimeleriyle, en güçsüz çağ olan ihtiyarlık dönemine ve bunun doğal sonucu olan saçların ağarması olayına dikkat çekilmiştir. Bunlardan birincisi, Meryem 4. âyettir:

شَبَّابًا وَرَأْسًا شَيْبًا وَرَأْسًا شَيْبًا وَرَأْسًا شَيْبًا / *“Rabbim! dedi, kemiklerim zayıfladı, başım beyazlıktan parıldadı. Kemiklerin zayıflaması ve başın beyazlıktan parıldaması yaşlılığı belirten kinayeli ifadelerdir. Bu tasvir, yaşlılığı tutuşmuş bir ateşe benzeterek bu ateşin, başı sardığını, başta hiçbir siyah noktanın kalmadığını somut bir şekilde gözlerimizin önüne getirmektedir.*

Müzemmil, 17.âyette de, benzer bir durum söz konusudur. Ama burada normal bir dünyevi durumun eksine ahiretteki çetin durumun tasviri vardır:

⁴² Kılıç, *Kur'an Sembolizmi*, 39-40.

⁴³ Es-Sabuni, *Safvetü't-Tefasir*, VI, 273.

⁴⁴ Er-Razi, *Mefatihul Gayb*, XXIII, 363.

⁴⁵ Er-Razi, *Mefatihul Gayb*, XXIII, 363.

شيئا الولدان يجعل يوما كفرتم ان تتقون فكيف / “Eğer inkâr ederseniz, gençleri ak saçlı ihtiyarlar haline getiren günden kendinizi nasıl korunursunuz? Başka tasvirlerin aksine kıyamet sahnesi burada, çocukların saçlarını ağartan bir dehşet tablosunda sunuluyor.

3.3.6. İnsanoğlunun Yaratıldığı Hammadde: Kur’anda birkaç âyette “kara balçık- *حَمًا مَسْنُونًا*” ibaresi geçmektedir.⁴⁶ *حَمًا* kelimesi, *حَمَاءَةٌ* ‘nin çoğulu olup kara balçık⁴⁷ veya siyaha çalan çamur⁴⁸ demektir.

3.3.7. Bahçenin Kapkara Kesilmesi

Kalem Suresinin *فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ* / “Böylece bahçe, kapkara kesiliverdi”⁴⁹ ayetinde geçen *صَرِيمٍ* / *Sarim*”, tamamen kesilmiş veya kesik demektir. Bu ayet, 17. ayette sözü edilen bahçe sahiplerinin bahçesinin akibeti ile ilgilidir. İbn Abbas’tan gelen rivayetlere göre *Sarim* bahçenin yanıp kapkara gece veya siyah kül gibi olması anlamındadır.⁵⁰

3.3.8. Nur ve Zulmet (Işık ve Karanlık)

Nur (نور) ve *Zalâm* (ظلام), Kur’anda sıkça geçen kavramlardır. Bunlar doğrudan renk ifade eden kelimeler olmasa da, araştırmalar *nur* ve *zalâm*’ın da renk mevzunun kapsamına girdiğini ortaya koymaktadır. Zira yukarıda geçtiği üzere, rengin oluşabilmesi için, ışığın varlığı gereklidir. Renk, ışığın dışı vurumu ve cisimlerden yayılan ışığın göz üstünde bıraktığı etki sonucu oluşur. Kur’anda pekçok ayette geçen bu kavramlarla, iyilik-kötülük iman-küfür, hakk-batıl gibi konulara vurgu yapılır. Nür, daha çok imanla ilgili, zulmet ise, zulüm ve küfürle ilgili birer kavram olarak zikredilir.

3.3.9. Gece ve Gündüz (Leyl-Nehâr): Gece ve gündüz (*Leyl-Nehâr*) da, dolaylı yönden renk ifade eden ve Kur’anda sıkça geçen kavramlardır. Hatırlanacağı üzere Bakara Suresi 187. ayette gecenin bitiş ve sabahın başlangıç zamanı siyah ve beyaz iplik benzetmesiyle sunulmuştu. Ayrıca, geceler insanı gayb alemine, gündüzler ise şehadet alemine bağlar. Gece

⁴⁶ El-Kehf, 18/86; el-Hicr, 15/26 El-Hicr, 15/26-28.

⁴⁷ El-Kurtubi, *el-Camiu li-Abkâmi'l Kur'an*, X, 36-39.

⁴⁸ Et-Taberî, *Câmiu'l Beyân*, XIV, 59.

⁴⁹ Kalem, 68/20.

⁵⁰ El-Kurtubi, *el-Camiu li-Abkâmi'l Kur'an*, XVII, 555-556.

sanki ölümü, gündüz ise hayatı temsil etmektedir. Gecede sükûnet ve huzur, gündüz de ise, hareketlilik ve canlılık vardır.⁵¹

Dikkatimizi çeken ve tespit edebildiğimiz renkler bunlardır. Kur'an'da tespit edebildiklerimizin dışında, renkle irtibatlandırılacak başka kelime ve ifadeler de bulmak mümkündür.⁵²

4. KUR'AN'DA RENKLERLE VERİLEN MESAJLAR

Kur'an, Allah'ın kullarına son vahyi ve onların hidayeti için gönderilmiş olduğundan, onda bulunan her bir kelime ve ifadenin ayrı bir önemi ve anlamı vardır. Allah, insanın dünya ve ahiret hayatına yönelik, kendisine yararlı veya zararlı olabilecek hususları kitabında belirtmiş, elçileri vasıtasıyla bu buyrukları kullarına ulaştırmıştır. Kulların görevi sözkonusu ilahi mesajları iyi okuyarak onlardan dersler çıkarmaktır. İlahi buyrukların insanlara ulaştırılmasında ve verilen mesajların anlaşılmasında Kur'an'da kimi zaman renkler kullanılmıştır. Hayat-ölüm, iman-küfür, ümit-ümitsizlik, hidayet-dalalet, mutluluk-mutsuzluk gibi somut veya soyut pek çok hakikat, renk objesiyle idrakimize ve tasavvurumuza sunulmuştur. Kur'an'da renklerle verilen mesajları şöyle sıralayabiliriz:

1. Kur'an'daki renkler, dikkatlerimizi kimi zaman Allah'ın varlığına ve yüce kudretine, tabiattaki muhteşem oluşuma ve eşsiz güzelliğe yöneltilir. Allah'ın her şeyi kusursuz ve mükemmel yarattığını, insanı da güzel bir şekilde var ederek farklı renklerdeki sebze, meyve, bitkiyi ve hayvanı onun hizmetine ve istifadesine sunduğunun mesajını verir⁵³.

2. Kur'an, hakikatte renk vericinin yalnız Allah olduğunu ve O'nun (fitrat) boyasıyla boyanmak gerektiğini zikreder. *Sıbgatullah* deyimini Allah'ın vurduğu rengi, doğuştan gelen bir inancı ve tevhidi ifade etmekteydi. Boya sözcüğünün Allah ismiyle beraber kullanılmış olması anlamlı olup hakiki manada renk vericinin yalnızca Allah olduğunu en güzel şekilde ortaya koymaktadır⁵⁴.

⁵¹ Okçu, *Kur'an'da Renkler*, 138-139.

⁵² Öğrneğin, Kur'an'da yer yer geçen *Hür/Hüri* kelimesi, Allah'ın cennetliklere va'd etmiş olduğu güzel kızlar için kullanılır. Huri, gözleri iri ve siyahı çok siyah, beyaz kısmı da çok beyaz kız demektir. (*Şamil İslam Ansiklopedisi (ŞİA)*, III, 331) Kelimenin türediği *Havr* sözcüğü, renk ihtiva eden bir kelime olarak göze çarpmaktadır.

⁵³ Bkz. En'am, 6/99, en-Nahl, 16/13-69 el-Hacc, 22/63, er-Rum, 30/22 ve Fatır, 35/27-28.

⁵⁴ Bkz. El-Bakara, 2/138.

3. Kur'an-ı Kerim renklerin, varlıkların ayırt edici ve tanıtıcı bir nitelik olarak insanlar için hayati önemi haiz olduklarını, onların işlerini kolaylaştırdıklarını ortaya koyar⁵⁵.

4. Doğadaki renklilik ve çeşitlilik, kimi zaman insanı tefekkürü (Allah'ın yarattıkları üzerinde düşünmeye) sevk ederek tevhide götürür⁵⁶. Renklerdeki uyum ve bu uyumun meydana getirdiği estetik ve güzellik, insanın ruhunu okşatacak ve gönlünü yumuşatacak niteliktedir. İnsan, kendisini kuşatan evreni, bu evrendeki ihtişam ve güzelliği seyrederek bu sanatın arkasındaki gücün varlığını hisseder.

5. Kur'an'da zikri geçen renkler, Allah'ın varlığının, irade ve kudret sahibi olduğunun kanıtlarından biri olarak yer almışlardır. Ayetlerde, renklerin meydana gelmesinin, tabiatın müdahalesiyle olmayıp, hür ve irade sahibi bir Gücün/Yaratıcının düzenlemesiyle olduğuna delalet var. Renkler dikkatlerimizi hem tabiattaki muhteşem oluşuma hem de bu oluşumu meydana getiren Yüce Kudret'e çevirmektedir⁵⁷.

6. Kur'an, renklerle dünya hayatının geçiciliğini, kemalden sonra zeval duygusunu idrakimize sunar. Diriliğin, canlılığın, ve gençliğin yok oluşunu simgeleyen *ekin* (*nebatın*) *sararıp solması* ayetlerde işlenen temalardandır. Bu tasvirle, hem insanın içinde yaşamış olduğu hayatın geçiciliği hatırlanmakta, hem de bu oluşumun arkasındaki yüce kudrete dikkat çekilerek, hayat ve ölümün aynı kudretin ellerinde olduğu vurgulanmaktadır⁵⁸.

7. Kur'an renklerle, inananla inanmayanın (mü'min ile kâfirin) mahşerdeki durumlarını mukayeseli bir anlatımla ele alır. Ayetlerde, ahirette kimi yüzlerin bembeyaz olacağı, kimi yüzlerin de kapkara kesileceği, yani bazı insanların mutlu olup sevineceği, bazılarının da üzüleceği ifade edilmiştir. Böylece insanoğlunun karşılaşacağı muhtemel iki akibetine dikkat çekilmiş, ona muhasebe yapma imkanı verilmiştir⁵⁹.

8. Kur'an'daki renkler, kimi zaman da, günahkar ve inancaşızların mah-

⁵⁵ Bkz. El-Bakara, 2/69.

⁵⁶ Bkz. En-Nahl, 16/13.

⁵⁷ Bkz. Fatır, 35/27-28.

⁵⁸ Bkz. ez-Zümer, 39/21; el-Hadid, 57/20 ; el-A'la, 87/5.

⁵⁹ Bkz. Âl-i İmran, 3/106-107.

şerdeki sıkıntılı hallerini, yüzlerindeki dehşet ve hüznü, yaşadıkları hayal kırıklığı ve psikolojik bunalımı tasvir etmiştir⁶⁰.

9. Kur'an'da renklerle, bazen mükâfat yurdu olan cennet ve cennet ehline takdim edilen nimetler nitelendirilmiştir. Cennettekilerin buldukları mekanın ve giyecekleri elbiselerin güzelliği, cennette ikram edilen içeceklerin leziz ve berrak oluşu, cennet yurdundaki eşlerin/hurilerin fiziki güzellikleri bu lütuflardan bazılarıdır⁶¹.

10. Kur'an ayetlerinde, kimi zaman renklerle azap yurdu cehennemin dehşetli hali tasvir edilmiştir⁶².

11. Tabiatdaki renklilik ve çeşitlilik canlılar için büyük önem arz etmektedir. Doğada çok mükemmel bir ekolojik düzen mevcuttur. Kur'an'ın renklerle verdiği en önemli bir mesaj da, bu mükemmel dengeye dikkatleri çekmesidir. Ayetlerde, *مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ* / *muhtelif renkler/türler* tabirinin sıklıkla kullanılmış olması, bu ekolojik dengenin tahrip edilmemesi ve biyolojik çeşitliliğin muhafaza edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır⁶³.

SONUÇ

Eşya ve nesnelere tanıma, tanıtmaya ve bildirmede kullandığımız renkler, varlık dünyamızın en belirleyici unsurlardandır. Allah, doğadaki her şeyi yerli yerinde, bir düzen ve ahenk içinde yaratmış, bunları insanın hizmetine ve istifadesine sunmuştur. Böceklerden kuşlara, bitki ve ağaçlardan balıklara kadar tüm canlılarda mükemmel bir sanat sergilenmiştir. Masmavi gökyüzü, rengârenk çiçekler, yemyeşil ağaçlar ve otlar, geceleyin karanlık içindeki dünyamızı aydınlatan ay ve yıldızlar ve daha birçok güzellik ve letafet Allah'ın sanatının yansımasıdır.

Kur'anı Kerim'e baktığımızda yer yer renklerin ve renk ifadelerinin geçtiğini görürüz. Renkler, bazen Allah'ın sonsuz kudretine, engin rahmetine ve tabiatın zuhûr eden eşsiz sanatına delalet eder. Bazen de renklerle hayat

⁶⁰ Bkz. Taha, 20/102 ; el-Müzzemmil, 73/17; el-Karia, 101/4.

⁶¹ Bkz. el-Kehf, 18/31; el-İnsan, 76/21; er-Rahman, 55/64, 76; es-Saffat, 37/46, 49.

⁶² Bkz. el-Murselat, 78/33.

⁶³ Bkz. en-Nahl, 16/13, 69; ez-Zümer, 39/21.

ve ölüm, umut ve hayal kırıklığı, hidayet ve dalalet, iman ve küfür, sevinç ve keder gibi durumlar ima edilir.

Ayetleri incelediğimizde, bazen siyah, beyaz, sarı ve yeşil gibi doğrudan temel renklerin, bazen de gündüz-gece, ışık-karanlık gibi dolaylı olarak renk ifade eden kelimelerin kullanıldığını görürüz.

Kur'an'da *renk* kelimesinin karşılığı olarak *levn*-لَوْنٌ kelimesi kullanılır. Levn'in çoğulu "elvân- أَلْوَانٌ" dir. Renk kelimesi Kur'an'da dokuz yerde geçmekte ve genellikle *ibtılaḥ* (اختلاف) ve *muhtelif* (مختلف) kelimeleriyle beraber kullanılmaktadır. Bu ayetlerde renkler, Allah'ın sonsuz kudretine delalet ve insanın kevnî hakikatleri tefekkür etme amacına yöneliktir. Kur'an'da renk anlamındaki bir başka kelime de *sıbb* kelimesidir. Boya anlamındaki bu kelime, Kur'an'da iki ayette geçer.

Kur'an-ı Kerim'de beyaz, siyah, yeşil, sarı, kırmızı ve mavi olmak üzere altı temel renk geçmektedir. Bu temel renkler dışında renk anlamını veren bazı farklı ifadeleri de görmekteyiz. Beyaz ve siyah, Kur'an'da en fazla yer alan renklerdir. Bu renkler bazen tek başına bazen de bir karşıtlık havası içinde zikredilmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de, türevleriyle beraber sekiz yerde geçen yeşil renk, doğadaki canlılığın ve güzelliğin, cennetin ve cennette giyecek elbiselerin rengi olarak geçmektedir. Sarı renk, Kur'an'da toplam beş ayette geçmektedir. Bunların birinde, bir ineği niteleyen sarı için, iç açıcı, insana keyif veren, bir renk diye söz edilir. Bir ayette de cehennemın vasfı olarak geçer. Diğer ayetlerde ise hastalık, ölüm, canlılığın sona ermesi gibi negatif delaletlere sahip ve dünya hayatının durumunu sembolize eden bir renk olarak yer almıştır. Bilinen lafzıyla Kur'an'da sadece bir yerde geçen kırmızı renk, tabiattaki renkliliğe ve çeşitliliğe dikkat çekilerek, Allah'ın kudret ve azametine delalet eder. Kur'an'da tek yerde geçtiği görülen mavi renk, suçluların mahşerdeki sıkıntılı durumlarını, yüzlerindeki korku ve endişeyi, yaşayacakları ruhi bir bunalımı yansıtmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de doğrudan zikredilen ve bildiğimiz renk kelimelerinden ayrı olarak, renk ifade eden veya renk çağrıştıran başka kelime ve ifadeleri de görmek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Abduh, Muhammed, *Tefsir'ül Menar*, Kahire, Dâr'ul Menar, 1947.
- Alûsi, Şihabuddin, *Rûbul-Meânî*, Beyrut, Daru'l Fikr, 1993.
- Ana Britannica, Genel Kültür Ansiklopedisi, Hürriyet, İstanbul: Ana Yayınları, 1993.
- Buhari, Muhammed b. İsmail, *Sahib*, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1992.
- Ebu'l Hayyan, Muhammed b. Yusuf, *Babru'l Mubit*, Beyrut, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1993.
- Ebüsüüd Efendi, *İrşadu'l Akli's Selim*, Riyad, Mektebetur-Riyazi'l Hadise, tsz.
- Er-Razi Muhammed b. Ebu Bekir, *Muhtarû's Sıhab*, Beyrut, 1995.
- Es-Sabuni, Muhammed Ali, *Safvetu't Tefasir*, Ensar Neşriyat, Tsz.; Beyrut, Mektebetu'l Asriyye, 2005
- Karaman, Hayreddin vd, *Kur'an Yolu*, Ankara, DİB Yayınları, 2017.
- İbn Arabî, Muhyeddin, *Tefsir'ü İbn-i Arabî*, Beyrut, Dar-u Sader, 2002.
- İbn Aşûr, *et-Tabrir ve't-Tenvir*, Tunus. Daru't Tunusiyye, 1984.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükarrem, *Lisânu'l-Arab*, Dar' u Sadr, Beyrut, tsz
- İbrahim, Muhammed Ali, *el-Elvan fi Şi'ri'l Arabî Kable'l İslam*, Trablus, 2001.
- İslam Ansiklopedisi, "Renk" ve "Siraceddin Ebubekir" md. İstanbul: TDV, 2007.
- Kılıç, Sadık, *Kur'an Sembolizmi*, Kılıç Kitabevi Yayınları. İstanbul, 1991.
- Kurtubi, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh, *El-Camiu li Ahkami'l Kur'an*, Beyrut: Müessesetu'r Risale, 2006.
- Lings, Martin, *Simge ve Kökenörnek*, Çev: Süleyman Sahra, Ankara, Hece Yayınları. 2003.
- Luvîs Ma'lûf el-Yesûî, *el-Müncid fi'l-luğa ve'l-a'lâm*, Beyrut, 1956; s.161
- Okçu, Abdülmecit, *Kuran'da Renkler*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.28, Erzurum, 2007
- Razî, Fahrüddîn, *Mefâtihu'l-Gayb*, Daru'l Fikr, Beyrut, 1981.
- Sezer, Sennur, *Renklerin ve Simgelerin Gücü*, Evrensel Kültür, S:87, İstanbul, 1999.
- Suyuti, Celaleddin, *Durru'l Mansur Fi Tefsir'il Me'sûr*, Hecer, Kahire, 2003.
- Seyyid Kutub, **Fî Zılâli'l-Kur'an, Dâruş-Şurûk**, Kahire, 1988
- Taberi, Muhammed b. Cerir, *Camiu'l Beyan an Tevil-i Ayi'l Kur'an*, Daru'l Hicr, Kâhire, 2001
- Temel Britannica, Hürriyet, Ana Yayınları, 1993.
- Yazır, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, Eser Neşriyat, İstanbul, 1979.
- Yeni Türk Ansiklopedisi, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 1985.
- Zeccac, Ebi İshak, *Meânî'l Kur'an*, Alemu'l Kütub, Beyrut, 1988.
- Zemahşeri, Carullah, *El-Keşşaf*, Riyad, Mektebet'ül Âbikân, 1998.